

gamle hjem, skal være præget af orden og omhu.

Hvor *nye* forslag dukker op angående kirkegårdenes vedligeholdelse, og der i flere tilfælde kræves sagkyndig bistand, vil der naturligvis også komme en række indvendinger og blandt disse nogle, som er *økonomisk* begrundede. Vi skal jo spare, søge at holde de kirkelige udgifter i vore sogne så langt nede som muligt! Og det er rigtigt, at vi skal vise forsigtighed på dette punkt. I de mere end 26 år, jeg som medlem af menighedsråd og i en år-række som provst har haft med disse interessante spørgsmål vedrørende kirkegårdes vedligeholdelse at gøre, har vi *altid* skulle spare. Men ved at *lægge planer*, ofte med langt sigt, og ved at tage skridt for skridt fremad, er det dog i en række tilfælde lykkedes at få gennemført ting, der senere har vist sig at være til alles tilfredshed.

Eet kan man undertiden komme til at frygte, når det gælder spørgsmålet om vore kirkegårdes vedligeholdelse, og det er, at det hele efterhånden bliver *for ensartet* og dermed lidt kedeligt. Vi ser de lange gange, de snorlige gravrækker, adskilt ved de høje ryghække og de mange ens gravsteder og gravmonumenterne, der alle ligner hverandre. Hvor det drejer sig om *gamle* kirkegårde, må man bestrebe sig for at bevare de ejendommeligheder, der *endnu* kan være. Når det gælder anlæg af *nye* kirkegårde, må man have dristighed til at søge frem til noget, der kan skabe *fornyelse* og dog føjes ind i de gamle traditioner. Her er det af betydning, at man har *god sagkundskab* til hjælp, men det vil ikke være af vejen om menighedsråd, der står foran så stor en opgave som nyanlæg af en kirkegård er, beslutter sig til at *rejse* hen for at se andre kirkegårdsanlæg og derved få nye impulser. Et eksempel på noget nyt, se fig. 4. Anlæg og reguleringer af kirkegårde er i vore dage så bekosteligt, at de planer, der fremlægges, må være *godt og sagligt gennemarbejdede*.

Det er en *fornem* opgave, vi i menighedsrådene har fået betroet med hensyn til vedligeholdelsen af vore kirker og kirkegårde. Måtte de drøftelser, de forestående kirke- og kirkegårdssyn kan give anledning til, styrke os i fælles glæde over denne opgave. —

Fig. 4.
Grave og gange i græs.
Karlskoga kirkegård,
Sverige.
Foto: J. Th. 1949.

Arbejdet fremover

Kirkegårdsinspektør Aage Fich

APRIL, MAJ, JUNI

Det er grotid, det går mod lange, lyse dage og efter kalenderen mildere vejr.

Samtidig stiller *arbejdet* med kirkegårdes og gravsteders rengøring personalet på en hård prøve.

Lad os dog glæde os over naturens overdådighed og vidunderlige udvikling og give os tid til at berige sindet med de skønhedsindtryk, der daglig udfoldes for vore øjne. Det er så fattigt kun at tænke på, hvad der kan tjenes på arbejdet, hvis vi ikke *også* tænker på kirkegårdens tarv.

I begyndelsen og midten af april er

Fig. 5.
Vintergækkerne er
bøvet gennem
gravstedets grandække.
Foto: J. Th.

Fig. 6.
Påsen er ovre, men
endnu står dens
blomstersymboler med
deres gule trompeter
på gravstederne.

forårsrensning af gravsteder det alt beherskende. Grandækket fjernes. Crocus, vintergækker og eranthis er vokset gennem grandækket og står med lange, svage stængler. En brutal afrivning af gran er derfor ødelæggende for løgvæksterne, ikke mindst knopper på tidlige tulipaner. Den fire- eller femgrenede *gødningsgreb* med kort skaft er mest velegnet til at løfte det meste af granen. *Vifleriven* med 8 lameller er bedst til den videre afpudsning.

Kirkegårdens jord- og perlestensfyldte *gange* taler deres tydelige sprog om, at gran og affald er revet ud. Det er ikke nødvendigt, det er uskønt, og det er bekosteligt med delvis ødelagte gange. Det vil derfor være fordelagtigt at benytte *skovlen* til at flytte småaffald fra gravarealet til børen.

Samtidig med forårsrengøringen beskæres *roserne*. I de fleste tilfælde har de fået en alt for brutal nedskæring af »skønhedshensyn«, da grandækningen blev udført, men gartnerisk er det angribeligt, og vi må nu nøjes med en lettere udtynding af kraftige grene og bortskæring af de svage.

Stedsegrønne planter burde beskæres nu, de lave arter med beskæresaks og kun opretvoksende arter af cypres og thuja med haksaks, en klipning som må siges at virke uskønt, men da væksten begynder igen i slutningen af maj, og man opnår en mere kompakt og frisk skudtilvækst, opvejer fordelene mangefold ulemperne.

Den *takstpolitik*, der føres på danske kirkegårde med den lavest mulige takstansættelse for pasning af gravsteder, er betinget af kun at omfatte de nødvendige arbejder som renholdelse, hækklipping og evt. supplerende af gruslag (perlesten!), og den er derfor en hindring for en mere omfattende pleje af plantebestanden. Det må derfor tilrådes, at kirkegårdene træffer aftale med gravfæsterne om rettidig udførelse af nævnte arbejde iflg. regning, — og sørger for, at det bliver gjort.

Et lige så forsømt område ved graves pasning er tilførsel af gl. *gødning*, ikke mindst til hækkene. Ved rengøring af gravsteder sommeren igennem fjernes med forfærdende omhu alle muldgivende plantedele. Det er afgørende nødvendigt at tilføre muldgivende gødningsstoffer langs hække og stedsegrønne planter ved bortskovling af gruslag, let nedgravning af gødningen og tilbageskovling af gruset. På gravsteder med rosenbede er det så lige til at nedgrave gødningen, hvorved jorden får en tiltrængt løsning. Ofte bør samtidig tilføres *muldjord*, da bedene hurtigt kommer til at ligge for lavt i forhold til gangen. Gødningstilførsel og nedfældningen bør faktureres udover renholdelsestaksten.

Gødning til forårs- og sommerblomster bør tilføres ved hver plantning og kan lettest indregnes i plantepriisen ligesom arbejdslønnen for plantearbejdet.

I april eller begyndelsen af maj *udplanter* forårsblomsterne. Stedmoder stjæler billedet. Der er afvigende meninger om, hvorvidt det er fordelagtigt at benytte tidlige eller sildige typer. Hvis rengørings-

og plantearbejdet strækkes over længere tid, er det vel nok ønskeligt at benytte en del tidlige sorter, men ellers forekommer det mig bedre at anvende storblomstrede typer, som mest findes i sildigt blomstrende sorter.

Sorts- og farvevalg var tilstrækkeligt emne til en tyk bog. Lad det blot være sagt, at stærke, rene farver i storblomstrede sorter i almindelighed byder gravfæsteren størst tilfredshed. »Blandede« farver synes nok så kønne, når de udgør en blanding af rene farver, end plettede og spraglede. En gruppe af stærk gul farve foran et sort gravmæle synes at give et finere og renere billede end en gruppe af spraglede.

Jorden bør udskiftes, hvor violsvampen har hærget året før. Forglemmigej er meget anvendelige, men der bliver som regel en blomsterfattig tid mellem deres afblomstring og udplantning af sommerblomster.

Bellis, primula m. m. kan anvendes, hvor der ønskes en øjeblikkelig virkning, men det må huskes, at deres blomstrings-tid er kort. ■■

I juni *udskiftes* forårsblomsterne med sommerblomster, og nu er vi midt i den store overdådighed. Hvis kravene stilles højt, d. v. s. kravet om vækstsikre arter eller sorter, der er kompakte, ikke skæmmes af frøemner, er modstandsdygtige mod svampeangreb og som har pæne, rene farver og pænt løv, ja — så indskrænkes sortantallet væsentligt.

Frøbegonier, begonia multiflora i sorter og ageratum er de vigtigste, navnlig frøbegonierne. Ageratum er meget følsomme overfor udtørring, salvia har grimme frø-kapsler sidst på sommeren, iberis er noget snolleri, og calendula og tagetes synes for grove (vulgære!).

Pelargonier i stærke, røde farver giver ofte en skærende disharmoni, f. eks. i forbindelse med rosen rødhætte. De bør kun i ringe udstrækning plantes på gravsteder.

Men ellers må det vel siges, at *mange* arter og endnu flere sorter kan finde anvendelse på gravsteder, når de passes med gødning, vanding og afpudsning, — og hvis de udskiftes rettidigt.

Det vil føre for vidt her at komme ind på sortomtale. Mange kirkegårdsfolk holder sig til bestemte sorter af vane, og

gravfæstere, der selv planter, er stort set henvist til at købe de sorter, den nærmeste gartner har dyrket op, men det er langt fra givet, at det er de mest velegnede til noget så særpræget og fordringsfuldt som små blomstergrupper på gravsteder.

Til begonia multiflora er det lønnende at blande en håndfuld blandingsgødning i jorden før plantningen.

Vanding af udplantede småplanter, stedsegrønne, løvfældende buske, hækplanter m. m. har størst betydning i det sildige forår og først på sommeren. Når rødderne har fået godt fat, er vanding mindre påkrævet. Blandt gravfæstere, der selv passer deres grave, finder man flere, der vander for meget end for lidt.

Anlæg og istandsættelse af gravsteder *efter begravelse* kan udstrækkes til midten eller slutningen af juni, når man anvender velomplantede planter af bedste kvalitet, og andet kan vi vel ikke tænke os at bruge?

Grundig jordforbedring med muld, gl. gødning, tørvesmuld og grus efter behov, grundig vanding i tør og halvtør jord, løsning af det øverste jordlag og omhu med tildækning af planterødderne, medens arbejdet står på, er selvfølgelig forudsætninger for heldig vækst. Rødderne tager mere skade af at udsættes for lyspåvirkning end af udtørring, der ellers kan være slem nok.

Udskiftning af defekte planter, *omplantning* af indfatninger og småreparationer kræver en væsentlig arbejdsydelse i forårstiden, men bør ofres fornøden opmærksomhed. Et velplejet gravsted er andet og mere end et renholdt.

I *kirkegårdens plantninger* er vi forlængst færdige med beskæringen. Den er utvivlsomt mange steder overdrevet, andre steder ikke ofret fornøden opmærksomhed.

Vi sætter nu ind med rensning og ud-rivning af busketter. De er gravet i efteråret efter løvfald, og jorden skal nu rives jævn, før den bliver for tør. Samtidig ødelægges mange småspirer af ukrud.

Eventuelt *gruses* kirkegårdens gange, et arbejde, der iøvrigt bør udføres om vinteren efter grandækningen. Det ser også pænt ud på den årstid, og det er urimeligt at ofre forårets travle tid hertil. *Græsarealer* efterses med pletsåning eller omsåning. Ved for tidlig såning er der

fare for skorpedannelse og ved sen såning for udtørring og oprodning af gråspurve. Nyttens af tromling på gamle plæner er tvivlsom.

I forårstiden, hvor væksten er kraftig, kan det være ønskeligt at *hormonsprøjte* mod mælkebøtter, — hvis man altså synes om kemisk krig! I kirkegårdens plantninger kan i det tidlige forår udstrøs *kunstgødning* som suppleringsgødning, men det er ikke et middel, hvormed man alene kan bevare en sund plantevækst.

Laurbærtræerne til kapelpyntning bør sprøjtes mod skjoldlus i foråret. I slutningen af juni påbegyndes klipningen af løvhække.

Traktorer til rensning af gange, fejning af veje, græsslåning og som drivkraft for generatorer støjdæmpes mest muligt.

Det er nu tiden at gøre op med sig selv, hvad der bør udskiftes eller nyplantes i kirkegårdens *busketter*. Det er ganske vist blevet for sent nu, men overvejelser kræver tid, menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser skal se på forslagene ved sommerens eftersyn, det skal indregnes i budgettet i efteråret eller vinteren, og derefter kan vi bestille planter i god tid til udbedring i efteråret eller næste forår.

Udbedring eller nyanlæg af asfaltveje er ganske sæsonbestemt. Der kræves varmt vejr til asfaltarbejde, og det bør derfor startes nu.

Arbejdsgangen vil stort set blive:

Sidst i marts, først i april forårsrenses gravstederne. Samtidig renses kirkegårdens gange og busketter afdeling for afdeling. Græs nysås eller udbedres.

Istandsættelse af nye gravsteder påbegyndes og fortsætter om nødvendigt til slutningen af juni.

Sidst i april udplantes forårsblomster.

Først i maj påbegyndes renholdelsen af gravsteder med en turnus på ca. 14 dage.

Vanding udføres efter behov.

I juni udplantes sommerblomster, og i slutningen af måneden påbegyndes klipning af løvhække.

I hele forårstiden har vi gjort alt, hvad der kan gøres for at holde rengøringsarbejdet à jour. Er vi blot en smule bagefter, hævnner det sig grusomt, når ferietiden begynder med sin dejlige, men arbejdsmæssigt, åh, så besværlige tid!

Memorial Day (gravsmykningsdagen) er 90 år gammel

Nu står *Memorial Day 1956* for døren. Og det er et mindeår, hvor man må antage for givet, at denne vil blive tillagt en ganske særlig betydning på *Woodlawn* kirkegården i *Carbondale* i staten *Illinois*, USA, thi det var på denne kirkegård, for nøjagtigt 90 år siden, at denne ceremoni opstod. Det var i *Woodlawn*, frihedskrigens general *John A. (Black Jack) Logan* holdt den første store tale om »forsoningen«, som senere skulle blive til *Memorial Day* (jevntf. VK. XVII s. 12).

Den tale blev holdt i april 1866, men først 2 år senere (efter at general Logan var blevet chef for republikkens hær) blev ordren om at højtideligholde *Memorial Day* udstedt. Denne ordre var generalordre nr. 11, og den blev udsendt den 5. maj 1868. Datoen den 30. maj blev valgt som den bedste dag for alle slags blomster over hele landet.

Ved den første højtidelighed på *Woodlawn* kirkegården i 1866 afholdtes der en parade, og de forsamlede lagde blomster på de faldne soldaters grave, uanset om det var nord- eller sydstatssoldater. Der findes intet referat af general Logans tale, bortset fra de bevægende linier, der er nedskrevet på en af siderne i kirkegårdens bibel:

»Ethvert menneskes liv tilhører dets fædreland, og intet menneske har ret til at afslå, når fædrelandet kalder«.

Ligeså bevægende ord findes i den berømte generals ordre nr. 11, som dog er for lang til at blive gengivet i sin helhed. En del af denne ordre udtrykker:

»Den 30. maj 1868 er blevet udset til den dag, hvor der bør nedlægges blomster og lignende dekorationer på gravene for de kammerater, som faldt under forsvaret af deres fædreland, og som nu er stedet til hvile i næsten hver by, landsby, flække og kirkegård landet over. Der foreskrives ingen særlig ceremoni til denne højtid, men enhver må på sin egen måde arrangere en til forholdene passende højtidelighed eller gudstjeneste.

Vi er forenede med det formål at bevare og styrke de venskabelige og broder-